

TÜKLER İLE MÜSLÜMANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER BEŞ BAŞLIK ALTINDA TOPLANABİLİR.**1. HZ. ÖMER DÖNEMİ**

- Türkler ile Müslümanlar arasındaki ilk ilişkiler Hz. Ömer Dönemi'nde İslam Devleti İran'daki Sasani Devleti'ni yıktığında başlamıştır.
- Böylece Türkler ile Müslümanlar **komşu olmuştur**.

2. HZ. OSMAN DÖNEMİ

- Türkler ile Müslümanlar arasındaki **ilk savaşlar** Hz. Osman Dönemi'nde başlamıştır.

3. EMEVİLER DÖNEMİ

- Türk-Arap ilişkilerinin en kötü olduğu dönem Emeviler Devri'dir.
- Çünkü Emeviler Mevali politikası (Arap Milliyetçiliği) yapmışlar; İslamiyet'i kılıç zoruyla yaymaya çalışmışlardır. Bu yüzden en yoğun mücadeleler bu dönemde yaşanmıştır.
- Emeviler bu süreçte Türklerin yaşadığı Maverünnehir bölgesini ele geçirmiştir.
- Ancak Emevi ilerleyişi Orta Asya'da Türgişler, Kafkaslarda Hazarlar tarafından yavaşlatılmıştır.

4. TALAS SAVAŞI

- Talas Savaşı'ndan aşağıda ayrıntılı olarak bahsedeceğiz.

5. ABBASİLER DÖNEMİ

- Talas Savaşı ile başlayan iyi ilişkiler, Abbasilerin Ümmetçi Politikasıyla (Tüm Müslümanlara eşit) birleşince Türkler bu dönemde topluca Müslüman olmaya başlamıştır.
- İslamiyet'i kabul eden Türkler Abbasi Devleti'nde Komutanlık, valilik gibi önemli görevlere gelmiştir.

TALAS (ATLIK) SAVAŞI (751)**SEBEPLERİ**

- II. Köktürk Devleti'nin yıkılmasının ardından Çin Orta Asya'yı hâkimiyeti altına almak için harekete geçmiştir.

- Türkistan coğrafyasında ve İpek Yolu konusunda artan Çin-Arap rekabeti bu savaşın sebebi olmuştur.

TÜRKLERİN SAVAŞTAKİ ROLÜ

- Uygurlar ve Karluklar gibi Türk boyları bu savaşta Arapların Yanında olmuş ve Çin ordusunun mağlup edilmesinde etkili olmuşlardır.

SAVAŞIN SONUÇLARI

- Türk-İslam Tarihi başlamıştır.
- Orta Asya Çin hâkimiyeti altına girmekten kurtulmuştur.
- Türk-Müslüman ilişkileri gelişmiştir.
- Türkler arasında İslamiyet'in yayılması başlamıştır.
- Türkler Abbasi Devleti'nin ordusunda ve idari kademelerinde yer almaya başlamışlardır.
- Kağıt, matbaa, pusula ve barut gibi buluşlar Abbasiler aracılığı ile Orta Asya dışına yayılmıştır. (**Kültür tarihi açısından önemi**)
- **Buhara**, İslam'ın Roması; **Kaşgar** ise ışıldayan İnci unvanını almıştır.

NOT: İslamiyet'i benimseyen ilk Türk boyu Karluklar olmuştur.

TÜRKLERİN İSLAMİYET'E GEÇİŞİNİ KOLAYLAŞTIRAN ETKENLER

- Kök tanrı inancı ile İslam dininin benzerlik göstermesi.
- İslamiyet'te yer alan ahlak anlayışının ve Türk ahlak anlayışının birbirine benzemesi.
- Her iki dinde de toplumsal sınıf farkının olmaması.
- İslamiyet'teki **Cihat anlayışının** Türklerdeki **Cihan hâkimiyeti** fikri ile benzerlik göstermesi.
- Abbasilerin, Türklere karşı **hoşgörülü** olması.

TÜRKLERİN İSLAMİYET'E HİZMETLERİ

- İslamiyet'in geniş alanlara yayılmasını sağlamışlardır.
- İslam dünyasının koruyuculuğunu üstlenmişler ve halifeliliğin devamlılığını sağlamışlardır.
- Abbasiler Türk komutanlar için **Avasım** adı verilen sınır şehirleri oluşturmuşlar. Böylelikle İslam devletine karşı olabilecek saldırılar önlenmiştir.
- Türkler, Hindistan, Orta Asya, Anadolu, Balkanlar ve Avrupa'ya kadar İslamiyet'i yaymışlardır.
- Batıda **Bizans ve Haçlılara** karşı Doğuda **Moğollara** karşı İslam dünyasını korumuşlardır.
- Bilim insanları, düşünürler ve sanatçılar yetiştirerek **İslam Rönesansı**'nın yaşanmasına katkı sağlamışlardır.

MEVALİ; Ermenilerin Arap olmayanlara uyguladığı Azatlı köle politikası.

AVASIM; Abbasilerin kurduğu ve daha çok Türklerin görevlendirildiği sınır şehri.

SAMERRA; Abbasilerin Türk Savaşçılar için özel olarak kurduğu Bağdat'ın kuzeyindeki ordugâh şehir.

ORTA ASYA'DA İLK TÜRK-İSLAM DEVLETLERİ

KARAHANLILAR (AFRASYABOĞULLARI) (İLİG HANLAR) (840-1212)

DİKKAT 1: İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devleti Karahanlılar olduğuna göre Orta Asya Türk kültüründen Türk-İslam kültürüne geçiş sürecinin başlangıcı da Karahanlılar ile olmuştur. Bu durumu tersten okursak Türk-İslam Devletleri içerisinde özellikleri açısından en çok eski Türk Devletlerine benzeyen yine Karahanlılar olur.

DİKKAT 2: Türk-İslam Devletleri içerisinde nüfusunun tamamı Türklere oluşan sadece Karahanlılar'dır. Bu özellikleri de yukarıda söylediklerimizi kuvvetlendirir.

- Orta Asya'da kurulan ilk Müslüman Türk devletidir.
- Kurucusu Bilge Kül Kadir Han'dır.
- Batı Türkistan'da kurulmuştur. Balasagun, Kaşgar ve Semerkant'ı merkez alarak kurulmuşlardır.
- Saltuk Buğra Han zamanında İslamiyet resmi din haline gelmiş Saltuk Buğrahan ismini Abdülkerim olarak değiştirmiştir.
- Yöneticisi ve halkı Türk'tür.
- Resmi dilleri Türkçedir.
- Devleti'nin en parlak dönemi Yusuf Kadir Han zamandır.
- İlk düzenli posta teşkilatını kurdular.
- Ribat denilen kervansaraylar yaptılar.
- Uygur alfabesini kullanmışlardır.
- İkili yönetim anlayışını devam ettirmişlerdir.
- İlk Türk İslam edebi ve Mimari eserlerini vermişlerdir.

DİKKAT: Bu eserler; **Divan-ı Lügat-i Türk, Kutadgu Bilig, Divan-ı Hikmet ve Atabetül Hakayık**'tır. [Bunlar hakkındaki ayrıntılı bilgi için tıklayınız](#)

- Tamgaç Buğra Han zamanında Semerkant Medresesi kurulmuştur.
- Dünya tarihinde ilk defa burslu öğrencilik sistemini başlattılar.
- Bimarhane adını verdikleri hastaneler inşa ettiler.
- Türk-İslam sentezi oluşturulmuştur.
- Gaznelilerin baskıları ve hanedan içi kavgaların artması üzerine doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmışlardır.

DOĞU KARAHANLILAR (1042-1211)

- Merkezi Balasagun
- Liderleri ise Tamgaç Buğra Han'dır.
- 1211'de Karahitaylar yıktı.

BATI KARAHANLILAR (1042-1212)

- Merkezi Semerkant ve Özkent'tir.
- Lideri Ahmet Arslan Handır.
- 1212 Harzemşahlar yıktı.

GAZNELİLER (YEMİNİLER) (963-1187)

- Kurucusu **Alp Tigin**'dir.
- **Gazne** şehrinde (Bugün Afganistan dolaylarında) kurulmuştur.
- Devlet, ismini kurulduğu şehir olan Gazne den almıştır.
- En önemli hükümdarı **Gazneli Mahmut**'tur.
- Gazneli Mahmut, Abbasi halifesini Şii Büveyhoğullarına karşı korumuş; Bunun neticesinde halifeden hükümdara **Sultan unvanı, Hilat ve Menşur** gelmiştir.

NOT: Böylece Gazneli Mahmut, sultan unvanını kullanan ilk Türk hükümdarı olmuştur.

- Gazneli Mahmut Dönemi'nde Selçuklu Türkleri (henüz devlet olamamışlardır.) giderek güçlenmiş; Bu durumdan rahatsız olan Gazneliler ve Karahanlılar, onlara karşı 1025 yılında **Maveraünnehir ittifakını** kurmuşlardır.
- İttifakın hemen ardından Sultan Mahmut, B Selçuklu Türklerinin lideri **Arslan Yabgu**'yu öldürmüştür.
- Gazneli Mahmut, İslamiyet'i yaymak için **Hindistan'a 17 sefer düzenlemiştir. Bu seferler sonucunda:**
 1. İslamiyet Hindistan ve Güney Doğu Asya'ya yayılmıştır.

NOT: Günümüzde Pakistan, Endonezya, Malezya gibi ülkelerde İslam inancı böyle yayıldı.

2. Bu bölgede sonradan ortaya çıkacak Türk-İslam Devletlerinin temli atılmıştır. (Babür Devleti gibi)
- En önemli seferi **Sumnat Seferi**'dir.
 - Bu sefer sırasında oradaki putları kırdığı için Put Kırıcı, Âlemin Aslanı, Zamanın Yeganesi unvanlarını almıştır.
 - Gazneli Mahmut'un vefatından sonra başa oğlu Sultan Mesut geçmiştir.
 - Gazneliler ve Selçuklular arasında **1040 Dandanakan Savaşı** yapılmıştır. Bu savaşla **Gazneli Devleti yıkılış sürecine** girerken; **Büyük Selçuklu Devleti kurulmuştur.**

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

- Oğuzların **Üç ok** kolunun **Kınık boyuna** mensupturlar.
- İslamiyet'i X.yüzyılın sonuna doğru, **Cend** şehrine geldiklerinde benimsemişlerdir.
- Bilinen ataları **Dukak**'tır. (Demir Yaylı)
- İlk liderleri Selçuk Beydir.

SELÇUK BEY DÖNEMİ

- Orta Asya'daki Oğuz Yabgu Devleti'nde **Subaşı** olan Selçuk Bey, Oğuz Yabgu'su ile arası açılınca boyu (Kını Boyu) ile birlikte bu devletten ayrılarak Cent şehrine gelmiştir.

NOT: Sü kelimesi eski Türkçede asker demektir. Subaşı da asker başı yani komutan anlamına gelir.

- Selçuk Bey, oğlu Mikail'in ölmesi ile torunları **Tuğrul ve Çağrı Bey'i** bizzat kendisi yetiştirmiştir.

ARSLAN YABGU DÖNEMİ

- Babasının ölümü üzerine Arslan Bey, Yabgu unvanını alarak Kınık Boyunun başına geçmiştir.
- Bu dönemde Selçukluların güçlenmesi Karahanlı-Gazneli ittifakına yol açmıştır.
- Bu ittifak sonucu Arslan yabgu Gazneliler tarafından hapsedilip (**Kalincar Kalesi'ne**) öldürülmüştür.

TUĞRUL VE ÇAĞRI BEY DÖNEMİ (BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ KURULUYOR)

- 1035 **Nesa**, 1038 **Serahs** Savaşları ile mağlup edilen Gazneliler, Selçuklular'ı siyasi bir güç olarak tanımak zorunda kalmışlardır.
- 1038'de Nişabur alınarak **Tuğrul Bey adına hutbe okutulmuştur.**

NOT: Hutbe okutmak Türk-İslam Devletleri'nde bağımsızlık alametidir.

- 1040 yılında **Dandanakan Savaşı** yapılmış; Gazneliler mağlup edilerek Selçuklu üstünlüğü sağlanmıştır.

- Bu savaşın ardından toplanan Toy'da **Tuğrul Bey Selçuklu sultanı ilan edilmiş, Merv şehri de başkent yapmıştır.**

DİKKAT: Böylece **1040 Dandanakan Savaşı** ile **Büyük Selçuklu Devleti** resmen kurulmuştur.

NOT: Tuğrul Bey Büyük Selçuklu Devletinde sultan unvanını kullanan ilk Bey olmuştur.

- Toy'da alınan bir diğer karar ile Anadolu'nun fethi için ilk Selçuklu akınları başlamıştır.

DİKKAT: Tuğrul ve Çağrı Beyler, Kınık Boyu'nun başına geçtikleri ilk yıllarda yerleşebilecekleri alternatif topraklar aranmıştır. Bu arayış sırasında Çağrı Bey **1015'de** Anadolu'ya **keşif amaçlı** bir sefer düzenlemiştir. **Bu keşif seferiyle;**

1. Anadolu'nun iklim, coğrafi özellikler açısından Türklerin yapısına uygun,
2. Siyasi açıdan ise fethi müsait olduğunu görmüşlerdir.
3. Bu keşif seferiyle Anadolu'nun fethine karar verilmiştir.

Bu seferden itibaren Anadolu'nun fethi ile ilgili planlı adımlar atılmıştır.

1048 PASİNLER (HASANKALE) SAVAŞI

- Bizans ve Gürcü ittifakı ile yapılmıştır.
- Savaş, bugünkü Erzurum'da yapılmıştır.
- Yeni yurt olarak Anadolu'yu hedef alan Tuğrul Bey Bizans'ı ağır bir yenilgiye uğratmış ve Gürcü Prensi Liparit'i esir almıştır.

NOT: Savaş sonunda yapılan antlaşma ile Bizans İstanbul'da Halife adına ve Tuğrul Bey adına hutbe okutulmasını kabul etmiştir.

ÖNEMİ: Bu savaş Büyük Selçuklu Devleti ile Bizans arasında yapılan ilk savaştır.

1055 BAĞDAT SEFERİ

- Tuğrul Bey, Abbasi halifesinin yardım isteği üzerine Bağdat'ı kurtarmak için Şii Büveyh oğullarına karşı bu seferi başlatmıştır.

- Tuğrul Bey, Büveyhi hükümdarlığını yıkmış ve Abbasi halifeliği yeniden güçlenmiştir.
- Bunun üzerine halife, Tuğrul Bey'e 1058 yılında iki Altın kılıç kuşatmış ve **"Doğunun ve Batının Sultanı" "Dinin direği"** unvanlarını vermiştir.

DİKKAT: Bu olay Türk-İslam tarihinde bir dönüm noktasıdır. Bu olayla birlikte:

1. İslamiyet'in siyasi lideri Türkler olmuştur.
 2. İslamiyet'i korumak ve yaymak Türklerin görevi haline gelmiştir.
 3. Halife siyasi gücünü kaybederek sadece dini lider haline gelmiştir. Dolayısıyla Halifelik kavramı da anlam değişikliğine uğramıştır.
- Ayrıca Tuğrul Bey döneminde Büyük Selçukluların **ilk medresesi** olan **Nişabur Medresesi** açılmıştır.

SULTAN ALPARSLAN DÖNEMİ

- Sultan Alparslan döneminde vezirlik makamını Nizamülmülk getirilmiştir.

NOT: Nizamülmülk Türk tarihinin en önemli devlet adamlarından birisidir. Onun vezirliğe getirilmesinin Selçuklu Devleti için iki yönlü bir etkisi olmuştur.

1. Nizamülmülk ile birlikte Büyük Selçuklu Devleti daha teşkilatlı bir yapıya kavuşmuş, devlet örgütlenmesi tamamlanmıştır. Bu örgütlenme ileride Osmanlı Devleti gibi pek çok devlete kaynak teşkil etmiştir.
 2. Nizamülmülk İran asıllıdır. Onunla birlikte Selçuklu Devleti'nde Fars eskisi giderek artmıştır. Bu da devletin giderek kendi kurucusu olan Oğuz Türklerinden uzaklaşmasına sebep olmuştur.
- Azerbaycan fethedilmiştir.
 - Ermeni Vaspurogan Krallığı'na son verilmiştir.
 - Doğu Anadolu'da **Ani ve Kars kaleleri** fethedilmiştir.
 - Bu gelişmeler üzerine Sultan Alparslan'a halife tarafından fetihlerin babası anlamına gelen **Ebu'l-Feth** unvanı verilmiştir.

1071 MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ**SAVAŞIN SEBEPLERİ**

- Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu'yu yurt edinmek için Anadolu'nun doğusunda yürüttükleri faaliyetler
- Bizans İmparatoru Romen Diyojen'in Anadolu'ya yapılan Türk akınlarını durdurmak istemesi.
- Sultan Alparslan'ın Türk İslam dünyası üzerindeki Bizans baskısını azaltmak istemesi

SAVAŞ

- Savaşta Selçuklular kendisinden sayıca dört kat üstün (50 bin-200 bin) Bizans ordusunu Turan taktiği ile yenmiştir.
- Tarihte ilk kez Bizans İmparatoru Müslüman bir Sultan'a esir düşmüştür.

SAVAŞIN SONUÇLARI

- Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. Yani Türklerin Anadolu'da ilerleyişini durdurabilecek bir kuvvet kalmamıştır.
- Anadolu'da 1. Beylikler Dönemi başlamıştır.

DİKKAT: Anadolu'da ilk beyliklerin ortaya çıkma nedeni, Sultan Alparslan'ın fetihleri hızlandırmak için başlattığı "**Fethedilen yer fethedenin malıdır.**" uygulamasıdır.

- Böylelikle Türkiye Tarihi başlamıştır.

DİKKAT: Türkiye tarihi Malazgirt Savaşı ile başlamıştır. Ancak Avrupalılar Anadolu'ya 1176 Miryakefalon Savaşı'ndan sonra yani 12.yüzyıldan itibaren **Türkiye** demiştir.

- Bizans, Papa ve Avrupa devletlerinden yardım istemiş; Bu gelişme ile İslam dünyası üzerine **Haçlı Seferleri** başlamıştır.
- Bu savaş **Yurt Açan Savaş** olarak da tanımlanır.
- Türklerin batıya ilerleyişi hızlanmıştır.

SULTAN MELİKŞAH DÖNEMİ

- Büyük Selçuklu Devleti'nin parlak dönemidir.
- Dönemin en önemli devlet adamı Nizamülmülktür.
- Bu dönemde Gazneli-Karahanlı ittifakı ile mücadele edilmiştir.
- Kudüs, Şam ele geçirilmiş Kafkasya, Trabzon, Diyarbakır, Silvan, Halep ve Urfa alınmıştır.
- **1077** yılında Sultan Melikşah'ın izniyle **Süleyman Şah** tarafından başkenti **İznik** olan, **Türkiye Selçuklu Devleti** kurulmuştur.
- Bu dönemde **celali takvimi** hazırlanmış ve ilk defa **ikta sistemi** uygulanmıştır.
- Bu dönemde **Hasan Sabbah** önderliğindeki **Batınlık** hareketi ile mücadele edilmiştir.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ YIKILIŞ NEDENLERİ

- İlk nedenlerin başında "**Ülke hanedanın ortak malıdır.**" (veraset) anlayışı vardır.

DİKKAT: Bu özellik Orta Asya Türk Devletleri ile aynıdır. Bu özellikten dolayı Büyük Selçuklu Devleti de Federatif yönetim yapısına sahiptir.

- Bâtınlık hareketi sonucu önemli bir devlet adamı olan Nizamülmülk öldürülmüştür.
- Devlet kadrolarına İran (Fars) kökenlilerin geçmesi sonucu Oğuzlar isyan etmiştir.
- Melik ve atabeyler bağımsız çalışmalar yapmaya başlamışlardır.

NOT: **Melik**, eyaletlere yönetici olarak gönderilmiş Selçuklu şehzadesidir. **Atabey** ise onun yanına verilen tecrübeli devlet adamıdır.

- Abbasi halifeleri kaybettikleri siyasi nüfusu geri kazanmak için Büyük Selçuklu aleyhinde çalışmalar yapmışlardır.

Tüm bu gelişmelere sonucunda

- Melikşah'ın ölümünün ardından Selçuklu Şehzadeleri arasında taht kavgaları (**Fetret Devri**) başlamıştır. Bu mücadeleyi Sultan Sencer kazanmıştır.

NOT: Sultan Sencer son büyük Selçuklu hükümdarıdır.

- Selçuklu Devleti Karahitaylarla yaptığı Katvan savaşını (1141) kaybederek yıkılma sürecine girmiştir.
- Bir **Oğuz İsyanı** sonucu 1157 yılında yıkılmıştır.

NOT: Devletin kurucusu olan Oğuzlar, böylece yıkılmasında da etkili olmuşlardır.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİNİN YIKILMASIYLA ORTAYA ÇIKAN ATABEYLİK VE DEVLETLER

DEVLETLER

- Kirman Selçukluları
- Suriye Selçukluları
- Türkiye (Anadolu) Selçukluları
- Irak ve Horasan Selçukluları

ATABEYLİKLER

- Salgurlular
- İldenizogulları
- Beg-Teginogulları
- Börüliler
- Zengiler

MISIR'DA KURULAN TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

TOLUNOĞULLARI (868-905)

- **Tolunoğlu Ahmet** tarafından kurulmuştur.
- Mısır'da kurulan **ilk Müslüman Türk devletidir**.
- Halkın çoğunluğu Arap, yöneticileri ve ordular Türk'tür. Bu da devletin kısa ömürlü olma sebebidir.
- Abbasilerden ayrılarak kurulmuştur. Yani bir **Tevaif-i Mülk** devletidir.
- Türk İslam mimarisinin Mısır'daki ilk örneklerini vermişlerdir.
- Mısır'ı Bayındır hale getirmişlerdir.
- **Maristan** adını verdikleri hastaneler yapmışlardır.
- Eczaneler açmışlardır.

- Resmi dili Arapçadır.
- Devlete Abbasiler son vermiştir.

AKŞİTLER (İHŞİDİLER) (935-969)

- Mısır'da kurulan ikinci Türk-İslam devletidir.
- Kurucusu Muhammed Bin Togaç'tır.
- Akşitler'de de ordu ve yönetim Türklerden halk ise Araplardan oluşmuştur. Bu da tıpkı Tolunoğulları gibi kısa ömürlü olmalarının sebebidir.
- Muhammed Bin Togaç 'a Abbasi halifesi "Nur yüzlü, güneş gibi parlak" anlamına gelen **Akşit** unvanını vermiştir. Muhammed Fergana asıllıdır. Akşit, Fergana hükümdarlarının kullandığı bir unvandır. Devlet ismini buradan alır.
- Tıpkı Tolunoğulları gibi Abbasilerden ayrılarak kurulmuştur. Yani bir **Tevaif-i Mülk** devletidir.
- **Hicaz'a (Kutsal topraklar)** egemen olan ilk Türk-İslam devletidir.
- Fatimiler tarafından yıkılmıştır.

EEYÜBİLER (1171-1252)

- **Selahattin Eyyubi** tarafından kurulmuştur.
- 1187 yılında **Hittin Savaşı** ile Kudüs'ü haçlılardan geri almış "**Kudüs Fatih**" unvanını almıştır.
- Bunun üzerine **üçüncü Haçlı Seferi** başlatılmıştır.
- **Musevi Hekim İbn-i Meymun** bu devlette yaşamıştır.
- Yapmış oldukları **arma sistemi** ile Avrupalı şövalyelere örnek olmuşlardır.
- Ordularında Kıpçak Türklerinden genç yaşta satın alarak eğittikleri Memlük/Kölemen askerleri kullanmışlardır. (Gulam Sistemi)
- Bu askerler tarafından yıkılmışlardır.

MEMLUKLAR (DEVLET-İ TÜRKİYYE/KÖLEMEN DEVLETİ) (1250-1517)

- Kurucusu Sultan **İzzeddin Aybek**, Eyyubilerin Memlûk ordusunda bir komutandır.
- Selahattin Eyyubi'nin ölümünün ardından Eyyubi yönetimini el geçirerek **Mısır**'da kurulmuşlardır.
- 1260 **Aynı Calud Savaşı** ile Moğolların (**İlhanlılar**) batıya ilerleyişini durdurmuşlardır.

NOT: Memlukler, Moğolların batıya ilerleyişini durduran ilk devlettir.

- Halifeliği korumuşlardır.
- **1277 Elbistan Savaşı**'nda Moğolları ikinci kez mağlup etmişlerdir.

NOT: Veraset sistemi tek farklı Türk İslam devletidir. Ordu kökenli bir devlet olduğu için **kut anlayışı yoktur**. Komutanların en güçlüsü hükümdar olmuştur.

- Resmi dilleri Türkçe ve Arapçadır.
- **Mercidabık 1516 ve Ridaniye 1517 Savaşları** ile **Osmanlı Devleti** son vermiştir.

ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK BEYLİKLERİ (I. BEYLİKLER DÖNEMİ)

SALTUKLULAR (1072-1202)

- Kurucusu Ebu'l Kasım Saltuk tur.
- **Erzurum ve Kars** çevresinde kurulmuştur.
- Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliği'dir.
- Danışmentliler ile birlikte haçlılara karşı savaşmışlardır.
- Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkılmıştır.

DANIŞMENDLİLER (1080-1178)

- Kurucusu Danişment Ahmet Gazidir.
- **Merkezi Sivas**'tır.
- Ahmet Gazi döneminde haçlılara karşı mücadele etmişlerdir.

- Emirgazi döneminde en geniş sınırlara ulaşmıştır.

NOT: Danişmentliler tarafından kurulan Tokat **Yağbasan Medresesi** Anadolu'da kurulan ilk medresedir.

MENGÜCEKLİLER (1080-1228)

- Kurucusu Mengücek Gazi'dir.
- Erzincan merkezli kurulmuştur.
- **Erzincan ve Divriği** olmak üzere iki kola ayrıldılar.
- Türkiye Selçuklu Devleti'nin himayesine girmişlerdir.

ARTUKLULAR (1102-1409)

- Atruk Bey'in çocukları İlgazi ve Sökmen tarafından kurulmuştur.
- Anadolu'da üç kol halinde kurulmuşlardır.
 1. Hasankeyf Artukluları
 2. Mardin Artukluları
 3. Harput Artukluları

NOT: Robotik ve Siberetik biliminin kurucusu **El Cezeri** bu devlette yaşamıştır.

ÇAKA BEYLİĞİ (1081-1093)

- Çaka Bey tarafından **İzmir** ve çevresinde kurulmuştur.
- **Çaka Bey ilk Türk denizcisidir.**
- Çaka Bey'in 1081 yılında kurmuş olduğu donanma günümüzde **Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın kuruluş yıl dönümü** olarak kutlanmaktadır.

ÇUBUKOĞULLARI(1085-1112)

- Çubuk Bey ve Mehmet Bey tarafından **Harput** merkezde kurulmuştur.
- Artuklu Beyliği hâkimiyeti altına girmişlerdir.

DİLMAÇOĞULLARI (1085-1192) (TOGAN ASLANOĞULLARI)

- Dilmaç Mehmet Bey tarafından **Bitlis ve Erzen**'de kurulmuştur.
- Haçlılara ve Gürcülere karşı Saltuklular ve Artuklular ile birlikte savaşmışlardır.

SÖKMENLİLER (AHLATŞAHLAR) (1110-1207)

- Sökmen bey tarafından **Ahlat**'ta kurulmuştur.
- Eyyübiler tarafından son verilmiştir.

TANRIVERMİŞOĞULLARI (XI YÜZYIL)

- Tanrıvermiş tarafından **Efes**'de kurulmuştur.

KIZILARSLANOĞULLARI (1095-1132)

- **Siirt** ve civarında kurulmuştur.

İNALOĞULLARI (1098-1183)

- Sadr tarafından **Diyarbakır** ve çevresinde kurulmuştur.

ORTA ASYA VE YAKIN DOĞUDA KURULAN DİĞER TÜRK DEVLETLERİ

AKKOYUNLULAR (1350-1502)

- Bilinen ilk lideri Tur Ali Bey'dir.
- Merkezi Diyarbakır'dır.
- **Şii** karakterli bir devlettir.
- **1473 Otlukbeli savaşı** ile Fatih'e mağlup olmuşlardır.
- Kur'an-ı Kerim'i Türkçeye çevirmişlerdir.
- Dede Korkut hikâyelerini yazılı hale getirmişlerdir.

KARAKOYUNLULAR

- Tebriz merkezli kurulmuştur.
- **Sünni** yapıdadır.
- Osmanlı Devleti yanlısı politika izlemişlerdir.
- Azerbaycan'ın Türkleşmesinde etkili olmuşlardır.

SAFEVİLER

- Kurucusu **Şah İsmail**'dir.
- **1514 Çaldıran Savaşı**'nda Osmanlı Devleti'ne (**Yavuz Sultan Selim**) yenilmişlerdir.

BABÜR DEVLETİ (1526-1858)

- Muhammed Zahüriddin Babür tarafından **Hindistan**'da kurulmuştur.
- Babür Şah, hayatını vekayi (**babürname**) adlı eserinde toplamıştır.
- **Taç Mahal**, Babür hükümdarı **Şah Cihan** tarafından, eşi **Mümtaz Mahal**'in ölümü üzerine inşa ettirilmiştir.
- Hindistan'da kurulan ikinci Türk devletidir.

HARZEMŞAHLAR DEVLETİ (1097-1231)

- Kuruldukları bölgeden isimlerini almışlardır.
- Kendilerini **Büyük Selçuklu Devleti'nin varisleri** olarak tanımlamışlardır.
- En parlak dönemlerini **Alaeddin Tekiş** döneminde yaşamışlardır.
- Cengiz Han gönderdiği ticaret kervanına Vali İnalçık'ın saldırması ile **Otrar Faciası** yaşanmıştır.

NOT: Moğol istilası onların döneminde başladı.

- 1230 yılında Yassıçemen Savaşı (Celaeddin Harzemşah) ile Anadolu Selçuklu Devleti'ne mağlup oldular.
- 1231 yılında İlhanlar tarafından yıkılmışlardır.

TİMUR DEVLETİ (1369-1507)

- **Timur** tarafından Belh şehrinde kurulmuştur.
- Timur, **Çağatay Hanlığı**'nın yönetimini ele geçirerek kendi devleti haline getirmiştir.
- Kendisi Türk halkı Moğol'dur.
- 1402 Osmanlı Devleti ile Ankara Savaşı yapılmıştır.
- Özbeklerin saldırıları ile yıkılmıştır.
- 1042 Ankara Savaşı ile Osmanlı Devleti Fetret Devri'ne girmiştir.

NOT: Ali Kuşçu ve Ali Şir Nevai bu dönemde yaşamışlardır.

MOĞOL İMPARATORLUĞU

- Cengiz Han tarafından Karakurum da kurulmuştur.

- Asıl adı Timuçin'dir. Moğollar arasında birliği sağladıktan sonra Cengiz adını almıştır.
- Cengiz Han Orta Çağ'ın en büyük imparatorluklarından birini kurmuştur
- Türk töresini (Uygur Kanunları) ilham alarak **Cengiz yasaları** anlamına gelen **Yasaname-i Büzürg'ü** oluşturmuşlardır.
- Cengiz Han, ölmeden önce ülkeyi çocukları arasında paylaşmıştır.

MOĞOL-TÜRK DEVLETLERİ

- Moğol İmparatorluğu'nun parçalanması ile ortaya çıkan bu devletler kalabalık Türk toplulukları içerisinde zamanla Türkleşmişlerdir.

ÇAĞATAY HANLIĞI

- Cengiz Han'ın çocuklarından **Çağatay** tarafından kurulmuştur.
- Moğol İmparatorluğu'nun **merkezinde** kalan topraklar (Kaşgar ve Maverâünnehir bölgesinin büyük kısmı) Çağatay'ın hissesine düşmüştür.
- **Timur**, bu devletin **Emirlerinden** birisi iken yönetimi ele geçirmiş ve kendi devleti haline dönüştürmüştür.

NOT: İslamiyet'i kabul ederek kalabalık Türk kitleleri içerisinde Türkleşmişlerdir.

ALTIN ORDA DEVLETİ

- Cengiz Han'ın büyük oğlu Cuci'nin çocukları **Batu ve Orda** tarafından kurulmuştur.
- Karadeniz'in kuzeyindeki geniş düzlüklerden Balkaş Gölü'ne kadar ki topraklarda hâkim olmuşlardır.
- **Berke Han** Dönemi'nde İslamiyet'i kabul ettiler. İlhanlılar ve Bizans ile savaştılar.
- Timur'un saldırısı ve tahta kavgaları yüzünden devlet parçalanmıştır.

NOT: İslamiyet'i kabul ederek kalabalık Türk kitleleri içerisinde Türkleşmişlerdir.

NOT: Altın Orda Devleti'nin parçalanması bölgede Rus'ların güçlenmesini sağladı.

Altın Orda Devleti'nin yıkılışı ile;

1. Astrahan Hanlığı kuruldu.
2. Sibir Hanlığı kuruldu.
3. Kırım Hanlığı kuruldu.
4. Kazan Hanlığı kuruldu.
5. Nogay Hanlığı kuruldu.
6. Moskova Knezliği bağımsız oldu. Bu Knezlik ileride Rus Çarlığını kurmuştur.

İLHANLI DEVLETİ

- Cengiz Han'ın torunu **Hülagu** tarafından kurulmuştur.
- Mezkezi **Tebriz** olmak üzere **İran ve Azerbaycan'a** hâkim olmuşlardır.
- İlhanlılar Türk-İslam dünyasına en çok zarar veren Moğol devletidir.
- **Bağdat'**ı ele geçirerek Abbasi Devleti'ne son vermişler; Bağdat'taki binlerce kitabı yok etmişlerdir.
- Türkiye Selçuklu Devleti'ni **1243 Köseadağ Savaşı'nda** yenerek Anadolu'yu egemenliklerine almışlardır.

NOT: Ayrıntılı bilgi için bakınız: [KÖSEDAĞ SAVAŞI](#)

- İlhanlı ilerleyişi Memlük Devleti'ne karşı aldıkları Ayn-ı Calut savaşına kadar sürmüştür.

NOT: İslamiyet'i kabul ederek kalabalık Türk kitleleri içerisinde Türkleşmişlerdir.

KUBİLAY HANLIĞI

- Cengiz Han'ın torunu Tuluy'un oğlu **Kubilay** tarafından kurulmuştur.
- **Çin topraklarında** kurulmuş ve tüm Çin'e hâkim olmuşlardır.
- Kalabalık Çinliler arasında zamanla **Çinlileşmişlerdir.**

NOT: Ünlü seyyah **Marko Polo**, İpek Yolu üzerinden Kubilay Hanlığı'na ulaşmış, buradaki izlenimlerini seyahatname'sinde anlatmıştır.